[1]Murodova Nigina Shuhrat qizi
Toshkent pediatriya tibbiyot instituti
Tibbiy biologiya va Pediatriya ishi fakulteti
2-pediatriya 508- guruh talabasi
[2]Aliboyeva Dilrabo Dilshod qizi
Toshkent Pediatriya tibbiyot instituti
Tibbiy biologiya va Pediatriya ishi fakulteti
2-pediatriya 306-guruh talabasi
Ilmiy rahbar: **Xakimov G'ayrat Tojiboyebich**
Ma'naviyat va marifat va iqtidorli
yoshlari bilan ishlash bo'limi tarbiyachi pedagogi

O'tli qalam sohibi -Berdaq

Annotsiya: Har bir xalqning o`zligini, milliy mavqeyi va qadr-qimmatini dunyoga tanituvchi ulug` farzandlar bo`ladi. Ular qoldiragn o`lmas me`ros ayni xalqning nafaqat o`tmishini , balki butun kelajagini ham bezaydi. Biz ulug` Berdaq shoirini nafaqat qoraqalpoq butun xalqimizning anashunday ardoqli farzandlaridan biri sifatida doimo qadrlaymiz. Ushbu maqolada Qoraqalpoq buyuk shoiri Berdaq ijodi haqida fikr yuritamiz,

**Kalit so`zlar**: Berdaq ijodi, podsho**,** Zaru, xon, she`rlar

Berdaq ilmni, ilm ahlini juda qadirlar edi. U ilm ahillari xalqga porloq kelajak, farovon hayot keltirishini aytar edi. Qoraqalpoq xalqini bir maqoli bor edi. “Kuchli odam bir insonni epalshi mumkin, bilimli inson esa mingta odamlarni eplashi mumkin”. Shoir “Izlar edim” degan she’rida ilimning buyuk insonlarini eslatgan. Masalan: Navoiy, Fuzuliy va boshqalar. Bu odamlar o’z hayotini ilmga bag’ishlagan insonlar edi. Berdaq shu insonlarning falsafiy qarashlari bilan tanishib chiqdi va insoniyatga bo’lgan muhabbatini o’z asarlarida ochib berishga harkat qildi. Bundan tashqari, shoirning she’rlarida oddiy xalq hayoti haqqoniy aks ettirilgan edi. Uning “Xalq uchun”, “Soliq”, “Yoz kelurmu”, “ Bo’lgan emas” kabi she’rlarida mehnatkash xalq ommasining hayotidan olingan lavhalar mahorat bilan tasvirlangan. Bunda xalq boshiga tushgan musibatning ko’pchiligiga asosiy sababchi

amaldorlar ekanligini aytib, ularning kirdikorlari ayovsiz fosh etilgan. Shoirning “Shajara”, “Xorazm”, “Omongeldi”, “Oygo’stbiy”, “Ahmoq podsho” kabi dostonlari xalq orasida juda mashhur bo’lgan.

Masalan uning “Ahmoq podsho” dostonini oladigan bo’lsak bunda ham shoir o’z kechinmalarini bu dostonga solganligini ko’rishimiz mumkin. Chunki Berdaq bu dostonni bir yilda yozganini, yoshi ancha ulg’ayganini, va boshqa kechinmalarini aytib o’tgan.

Qarasam, yoshim yetibdi,
Tish tushib, ishim bitibdi,
Yigitlik boshgan o’tibdi,
Berdimurod, holingga boq.

Bu yerda shoir hayotda ancha narsani boshidan kechirganini va oq-qorani tanib, yaxshi –yomonni farqini bilish yoshidan o’tganligini ko’rishimiz mumkin. Hattoki tishlari tushib, bu dunyodan oxirgi kunlar va boqiy dunyodan esa daslabki kunlar boshlanishiga ishora qilib, aytgan edi. Mana bir zumda yigitlik davri ham o’tib ketganini bilmay qolganligini, hayoti davomidagi qiyinchiliklar, noxaqliklar, oddiy xalqning naqadar ezilganligini u o’z yigitlik davrida ko’rdi. Shu tashvishlar bilan yoshi ulg’ayganligiga hatto o’zi ham ishonmayotganini ko’rishimiz mumkin. Chunki shoir o’ziga “Berdimurot, holingga boq” demoqda bu narsa shoirning o’ziga naqadar ayanchli hol ekanligini, hattoki o’zi ham o’z holiga achinish bilan boqmoqda.

Ko’p yillar o’ylab yurgan so’ng,
Yaxshi-yomonni bilgan so’ng,
Yoshim ellikka kelgan so’ng,
Bu qissaga tilim urdim.

Bu yerda shoir bu dostonni ko’p yilgi hayotiy tajribaga tayangan holda yozilganini aytmoqda. Biz shu yerda yana bir narsaga e’tiborimizni qaratishimiz kerak chunki, shoir bu qissani yoshi ellikka kirganida boshlaganini bilib olamiz. Bu yerda ham shoir haqidagi ma’lumotlarni bilib olishimiz mumkin. Bu narsa yuqorida aytib o’tganlarimizni isboti hisoblanadi.

Qissaga bog’lab uyimni,
Zor bilan chertib kuyimni,
Ham so’yib yolg’iz qo’yimni,
Shu dostonni yozdim boshlab.

Bu yerda esa Berdaq bu dostonni yozishdan oldin yaxshi tayyorgarlik bilan boshlaganligini aytdi. “Ham so’yib yolg’iz qo’yimni”16 deganida esa bu yerda Berdaq hech qanday ochlik tashvishini qilmay, shu ishga qattiq bel bog’laganligini aytgan. Endi bu asardagi asosiy voqeaga etiborimizni qaratsak, bu ikkinchi qismda esa dostondagi asosiy voqealar haqida gap ketadi. Bunda ko’tarilgan mavzu zolim xon haqida bo’ladi. Masalan: u haqida quydagilarni aytgan edi shoir.

Otadan ham zolim bo’ldi,
Yurtga darrov ma’lum bo’ldi,
Qon oqib limmo-lim bo’ldi,
O’ta manman bo’lgan ekan.

Bu zolim xonning taxtga kelmasidan oldin uning otasi ham shu davlatning hukmdori edi. U ham zolim shox bo’lgan. U vafot etganidan so’ng mamlakat taxtiga uning o’g’li keladi. U taxtga kelganidan so’ng otasidan ham zolim ekanligini, shoir yuqoridagi misralarda bayon qilmoqda. So’ngra mamlakatda parokandalik avjiga chiqqanligi, insonlarni qoni ko’p oqqnligini, oddiy xalq

ko’p jabr ko’rganligini ta’kidlamoqda.

Xon tinglamas yurtning zorin,
Toptar edi nomus-orin,
Kimning qizin, kimning yorin,
Zo’rlik bilan olar edi.

Bu misralarda shoir o’sha zamondagi zolim xonlarni naqadar tubanliklarga borganligini ko’rsatib bermoqchi bo’lgan shu misralar orqali. Buxonlar xalqqa zulim yetkazgani yetmaganday, hotin-qizlarni nomusini toptab, ularga ham azyat yetkazganligini ko’rib, bilib olamiz. Bu yerda ham biz o’sha davrdagi real hayot muammolarini, insoniyatga naqadar o’gir bo’lganligini ko’ramiz. Asarda Ahmoq podsho uzoq vaqt farzand ko’rmaydi. Agar men o’gil farzandli bo’lsam, uni vorsim deb tayinlayman va u mening naslimni davomchisiga aylanadi degan edi. Oradan yillar o’tdi, so’ngra uning eng kichik qirq birinchi xotini qizli bo’ladi.

“Qiz tuqqanni keltiring tez !
Qizi bilan o’ldiring tez!
Aytganimni bo’ldiring tez!...”
Amri shunday bo’lgan ekan.

Podshoh qiz farzand ko’rganligidan g’azablanib, xotini va qizini o’ldirishni buyuradi. Bu yerda ham muqaddas ayol zotini shunday zolim xonlardan aziyat chekkanini ochib bermoqda. Bu yerda ham insoniylik muammolarini yana bir bor ko’rishimiz mumkin. Tan olish kerak bunday zolim shoxlar bo’lgan bu hayotda. Shoir ular ham olloxning bandasi ularni qiz yoki o’g’il deb ajratmaslik kerak deb takidlaydi. Dono cho’ri ayol Zaruning uddaburonligi tufayli ular omon qoladi. Qiz

Gulzor ulg'aygach, ota-onasini borib ko'rmoqchi bo'ladi. Majbur bo'lgan Zaru, unga haqiqatni aytadi. Keyin Gilzor otasini ko'rmoqchi bo'ladi, axir xon uning otasi u hammani tushunadi deb o'ylagan bo'ladi. Bir kuni u xonning bog'iga chiqadi, uni ko'rgan xonning odamlari xonga bir go'zal qiz bog'da sayohat qilayotganini aytadilar. Xon u bilan uchrashadi. Ahmoq podsho o'z qiziga oshiq bo'lib qoladi. U Gulzorni gapiga quloq solmay uni bag'riga bosadi va unga uylanmoqchi bo'lganligini aytadi. Bundan g'azablangan Gulzor, podsho taklifini rad etadi. Bundan g'azablangan xon qizni shafqatsizlarcha uradi va uni itlarga talatib, o'ldirishni buyuradi. Eng vahshiy itlar ham qizga yaqinlashmaydi va hech narsa qilmaydilar. Aksincha, ular tilga kirib, podshoni qarg'aydi. Berdaqning asarida itlar ham gapiradi va ular xonga vijdonsizligi haqida aytadilar. Xonning odamlari uni o'rmonga tashlab keladilar. Gulzor uzoq vaqt podsho ko'zidan yashirinib, o'rmonda yuradi. Zaru uni qidirib topadi va xonning qo'lidan qochgan bir yigitga topshiradi. So'ngra ular turmush quradilar. Ular o'rmonda xonga qarshi chiqqan va xonning qo'lidan qochganlarni topadilar. Keyin esa ular birlashib, xonga qarshi hujum qiladilar. Zindondagi odamlarni ozod qiladilar, xonning xotinlarini ozod qiladilar. Xonni boshini tanasidan judo qiladilar. Mamlakatda erkinlik, tenglik, osoyishtalik bo'ladi. Odamlar o'z yurtiga qaytadilar. Shunday qilib Berdaqning "Ahmoq podsho"18 dostoni o'z nihoyasiga yetadi. Asarning mazmunidan ham ko'rinib turibdiki, xalq boshiga kelayotgan kulfatlarga Ahmoq podsholarga o'xshash zolim va benomus hukmdorlar sababchi bo'lishi haqida yozgan. Qolaversa, shoirning "Qolmadi" degan she'rida ham bunday zolim insonlarini qilmishlarini, oddiy xalqga naqadar qiyin bo'lganligini ochib
bermoqda. Masalan:

Berdaq.__ Boyu eshon, begu mulla,
To'g'ri yo'ldan yurmas aslo,
Shumlik bilan yig'ar dunyo,
Nomusu ori qolmadi.

Xulosa: Qoraqalpoq xalqining sahovati va bag`ri kengligi, mardligi va fidoiyligi, do`stga sadoqati erk va ozodlikka ishonchi shoir Berdaq ijodida ifodasini topgan.Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, elparvar shoir Berdaqning o`lmas g`oyalari vatanimizda butun chinakam yangilanish va o`zgarishlarga hamohangligini ko`rishimiz mumkin .

Foydalanilgan adabiyotlar:

1 Karimov .I.A"Buyuk maqsad yo`lidan og`ishmaylik" T.: O`zbekiston 1993.

2 Mirtemir tarjimasi "Tanlangan asarlar" Fanlar akademiyasi T.: 1956.

3 "`O`zbekiston adabiyoti tarixi" T.: Fan 1978

4 "Falsafa qomusiy lug`at" `Toshkent Sharq-2003

5 http://www.berdaq.com/Contact_us/2.jpg

6 https://www.kitap.net.tr/berdaq.php